

Дослідження міжнародної економіки : зб. наук. праць. Вип. 1 (66). – К. : Інститут світової економіки і міжнародних відносин, 2011. – С. 125–139.

УДК 339.2 (477+478+479)

Кобилянська Л.М., к.е.н.,
м.н.с. відділу зовнішньоекономічних
досліджень ІСЕМВ НАН України

ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ДЕРЖАВ-УЧАСНИЦЬ ГУАМ

Статтю присвячено історичній еволюції регіонального об'єднання ГУАМ — особливостям умов його заснування, етапам інституційної трансформації, перспективам перетворення з переважно політичного проекту на повноцінну економічну й політичну організацію та інтеграційний блок. Окремо розглянуто торгівельні відносини країн-учасниць та транспортно-транзитні аспекти функціонування ГУАМ.

Ключові слова: міжнародна економіка, інтеграційне об'єднання, міжнародна організація, міжнародна торгівля, інвестиції, транзит.

Кобылянская Л.Н. Экономическое сотрудничество стран-участниц ГУАМ. *Статья посвящена исторической эволюции регионального объединения ГУАМ — особенностям его основания, этапам институциональной трансформации, перспективам преобразования из преимущественно политического проекта в полноценную экономическую и политическую организацию, а также интеграционный блок. Отдельно рассмотрены торговые отношения стран-участниц и транспортно-транзитные аспекты функционирования ГУАМ.*

Ключевые слова: международная экономика, интеграционное объединение, международная организация, международная торговля, инвестиции, транзит.

Kobylyans'ka L. Economic cooperation among member-states of GUAM. *The article is on development of integration in frame of GUAM as well as on circumstances of its foundation, stages of its institutional transformations, future of GUAM as economic block and international organization. The special attention is paid to trade relations among member-states and to transport and transit aspects of GUAM functioning.*

Key words: international economy, integrational block, international organization, international trade, investments, transit.

Наміри створення ГУАМ виникли ще у 1993 р. під час міжнародної конференції під егідою ЄС у Брюсселі, на якій були присутні представники багатьох колишніх республік Радянського Союзу. На шляху від неформального

об'єднання країн-сусідів до набуття статусу повноцінної міжнародної організації блок ГУАМ пройшов декілька етапів інституційного становлення та структурної розбудови.

У 1996 р. представниками України, Азербайджану та Грузії підписано угоду про створення Транскавказького транспортного коридору, а 10 жовтня 1997 р. на саміті у Страсбурзі президентами цих держав та президентом Молдови укладено угоду про створення консультативного форуму ГУАМ за принципами політичного, військового та економічного співробітництва. Тривалий період часу, а саме — з 1999 по 2005 р., Узбекистан, котрий приєднався до четвірки держав 24 квітня 1999 р. на Вашингтонському саміті, входив до складу ГУАМ, при цьому об'єднання мало назву ГУУАМ.

Наступною важливою віхою в організаційному становленні ГУАМ був Ялтинський саміт 7 червня 2001 р., на якому було досягнуто домовленості про створення Об'єднання ГУАМ як міжнародної організації, а також укладено Ялтинську хартію.

Переломним для подальшого розвитку організації ГУАМ став Кишинівський саміт, котрий відбувся 22 квітня 2005 р., та по закінченні якого було підписано Кишинівську декларацію «В ім'я демократії, стабільності та розвитку».

Останньою знаменною подією стало створення Організації за демократію та економічний розвиток — ГУАМ та підписання Статуту ГУАМ 23 травня 2006 р. під час саміту у м. Києві. В Статуті чітко окреслено цілі та перспективні наміри учасників блоку, основними з яких є: затвердження демократичних цінностей; забезпечення верховенства права та дотримання прав людини; забезпечення стійкого розвитку; зміцнення міжнародної та регіональної безпеки і стабільності; поглиблення європейської інтеграції для створення спільного простору безпеки та стабільності; поглиблення економічного та гуманітарного співробітництва; розвиток соціально-економічного, транспортного, енергетичного, науково-технічного та гуманітарного потенціалу держав-

учасниць; активізація політичної та практичної взаємодії в різних сферах діяльності [1].

Структура ГУАМ komponується Радою, Секретаріатом, а також робочими та допоміжними органами і зустрічами представників міністерств і відомств держав-членів ГУАМ.

Рада ГУАМ – основний орган Організації ГУАМ, котрий має чотири функціонуючих підрівні: рада глав держав (саміти проводяться 1 раз на рік), рада міністрів закордонних справ (засідання 2 рази на рік), рада національних координаторів (4 рази на рік) та рада постійних представників. Секретаріат, який розташований в м. Києві, забезпечує організаційно-технічне забезпечення діяльності Організації ГУАМ. В Організації ГУАМ також функціонує 8 галузевих робочих груп (деякі з них мають свої підгрупи), діяльність яких охоплює основні сфери міжнародного співробітництва, зокрема: економіку та торгівлю; інформаційні технології; культуру, науку та освіту; енергетику; транспорт; туризм; боротьбу з тероризмом, організованою злочинністю та розповсюдженням наркотиків; надзвичайні ситуації [2, С.46-48] Неформальними функціонуючими органами є також Форум зі співробітництва жінок країн-членів ГУАМ (створений у 2001 р.), Ділова рада ГУАМ (2002 р.), Економічний форум ГУАМ (2004 р.), Парламентська асамблея ГУАМ (2004 р.), Міжнародний союз об'єднань громадян «Молодіжний форум країн ГУАМ» (2006 р.).

Серед основних напрямів діяльності цього блоку виокремлюються:

- активна співпраця угруповання з міжнародними організаціями та об'єднання зусиль у вирішенні загальних питань безпеки, а також формування системи міжнародних політичних консультацій з питань безпеки;
- забезпечення стабільності та безпеки у регіоні;
- розвиток військового та військово-технічного співробітництва, підготовка військових кадрів, модернізація техніки та озброєння;
- зниження рівня міжетнічної напруженості, надання технічної та гуманітарної допомоги у випадку виникнення конфліктів та їх урегулювання, а також заборона поставок зброї у зони конфліктів;

- пошуки економічно виправданих шляхів транспортування каспійської нафти на світові ринки (зокрема, використання території України дозволяє більш ніж удвічі зменшити шлях транспортування нафти з прикаспійського регіону);

- створення нових транзитних коридорів у Кавказькому регіоні, зокрема, Транскавказький транспортний коридор забезпечить обслуговування пасажирів і перевезення вантажів та з'єднає міста Баку, Тбілісі, Поті, Одесу, Київ;

- реалізація проекту створення Євразійського транспортного коридору та надання в подальшій перспективі можливості співробітництва з європейською і євроатлантичною спільнотами;

- створення повноцінної зони вільної торгівлі у форматі ГУАМ;

- розширення економічного, гуманітарного, науково-технічного співробітництва держав-учасниць.

Пріоритетною умовою діяльності ГУАМ початково визначалося забезпечення гарантії стабільності та безпеки у цьому регіоні, створення диверсифікованої системи надходження вуглеводневих енергоносіїв до Європи (проект ІНОГЕЙТ), надійне функціонування транспортного коридору Європа-Кавказ-Центральна Азія (проект TRACECA), а також розвиток транспортної інфраструктури даного регіону, адже через територію ГУАМ пролягають основні артерії перевезення вантажів та шляхи транспортування вуглеводнів. На ГУАМ також покладається важлива роль у боротьбі з тероризмом та розповсюдженням наркотиків, організованою злочинністю, торгівлею людьми.

З часом ГУАМ розвивається в організаційному, інституційному та функціональному напрямках, завдяки чому стає можливим укладення Угоди про зону вільної торгівлі, розвиток туризму, співробітництво у сфері культури, науки, освіти та інформаційних технологій (підписано Угоду про співробітництво у галузі освіти, Протокол про співробітництво між академіями наук в галузі науки і техніки, Угоду про співробітництво у сфері охорони здоров'я). Серед міжнародних організацій у сфері світових міжнародних відносин нині є

можливою співпраця країн ГУАМ в рамках організацій ООН, ЮНЕСКО, ОБСЄ, Ради Європи.

До розширення співробітництва з країнами ГУАМ прагнуть такі геополітичні та економічні центри тяжіння як Європейський Союз та США.

США останнім часом надають особливого значення забезпеченню диверсифікації джерел енергоносіїв та вирішенню питань власної національної безпеки. З цією метою Сполучені Штати Америки частково фінансують та всіляко підтримують регіональну Організацію ГУАМ.

Нині вже можна з впевненістю назвати позитивні результати блоку ГУАМ в цьому напрямку діяльності. Від самого заснування ГУАМ питання боротьби з організованою злочинністю було одним з пріоритетних завдань цієї міжнародної організації. З погляду ширшого міжнародного контексту слід зауважити, що саме ця проблема викликає глибокий інтерес багатьох країн, і передусім, провідних держав світу, сприяючи підвищенню міжнародного статусу цієї регіональної організації. Зокрема, привертає увагу рамкова програма співпраці ГУАМ і США з питань торгівлі і транспортної інфраструктури, забезпечення прикордонного і транспортного контролю, боротьби з тероризмом, організованою злочинністю і транспортуванням наркотиків. Співпраця в питаннях боротьби з організованою злочинністю та тероризмом розгортається не лише на міждержавному рівні, але й на рівні наднаціональних інституцій. Зокрема, йдеться про Європейський комітет з питань тероризму, Офіс ОБСЄ з демократичних інституцій і прав людини і Офіс Об'єднаних Націй з питань боротьби з наркотиками і злочинністю (UNODC). На сьогодні відбулося два спільних семінари ГУАМ-UNODC. Останній мав місце 15-16 лютого 2010 р. Під час цього семінару відбувся широкий обмін думок з приводу імплементації універсальних правових положень, а також правових документів Ради Європи, які стосуються екстрадиції та взаємної правової допомоги в питанні боротьби з тероризмом і організованою злочинністю.

Починаючи з 2003 р., організовано Віртуальний центр, а також роботу міжнародної інформаційно-аналітичної системи, завдяки функціонуванню яких, а також співпраці правоохоронних органів у рамках ГУАМ проводилися операції у сфері боротьби з тероризмом, відмиванням грошей та корупцією, організованою злочинністю, торгівлею наркотиками. Зокрема, в 2006 р. було здійснено операції «Химера» (боротьба з торгівлею людьми і нелегальною міграцією) та «Гармонія» (вилучення наркотиків), а починаючи з 2007 р., щорічно проводяться операції «Перехват» та «Наркостоп».

В свою чергу, представництво Постійного Секретаріату ТРАСЕКА повідомляє, що Європейським Союзом станом на 2008 р. вже профінансовано 76 проектів загальною вартістю 157 млн.євро, майже половина коштів була спрямована на розвиток транспортної інфраструктури коридору, решта – на гармонізацію законодавства, вдосконалення тарифної політики, інституціональне становлення [3, с.74].

Економічні відносини на теренах ГУАМ розвиваються досить непросто. Учасники ГУАМ мають спільні вихідні умови, однак, така «подібність» спрацьовує не на користь об'єднання. По-перше, всі члени ГУАМ є країнами, де все ще триває реформування економічних систем; по-друге, партнерів по ГУАМ не можна назвати самодостатніми, жодна з країн не є впливовим інвестором для інших членів Організації ГУАМ; по-третє, товарообіг між країнами угруповання складає незначну частку зовнішньоторговельного обігу, тоді як Росія донедавна була одним з основних торговельних партнерів на теренах СНД майже для всіх учасників ГУАМ, окрім Азербайджану [4, с. 12–13].

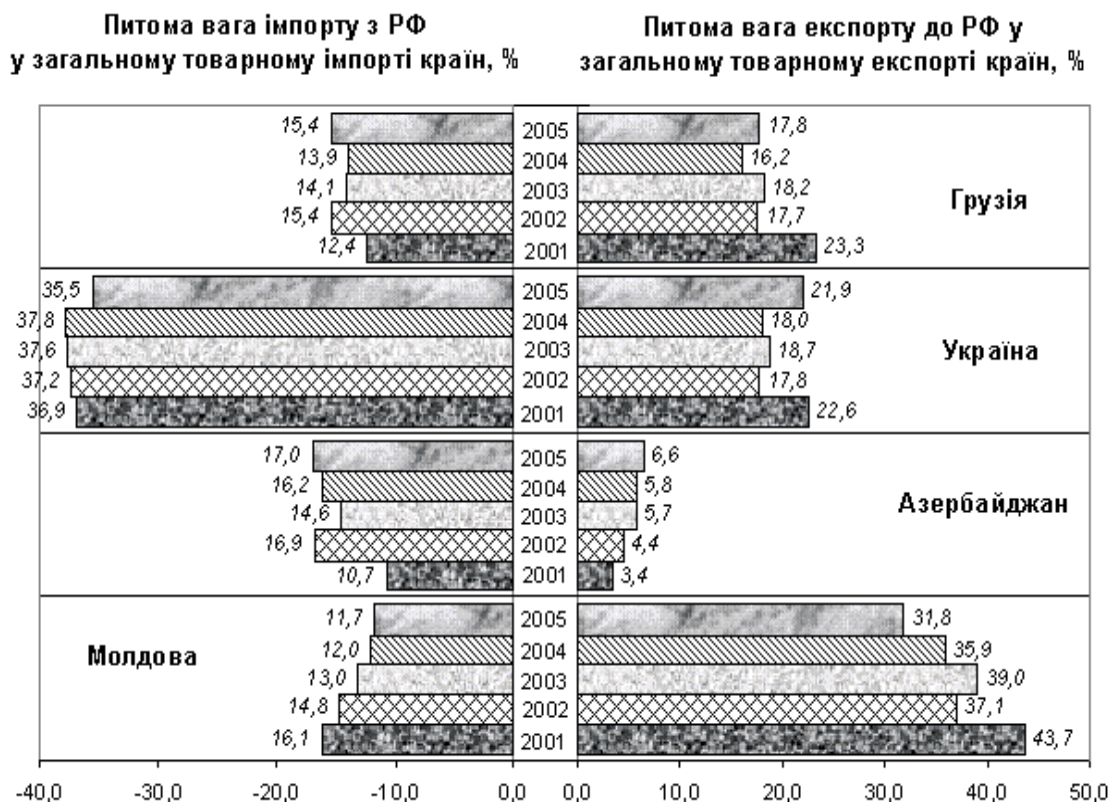

Рис. 1. Частка зовнішньої товарної торгівлі країн ГУАМ з РФ у 2001-2005рр., %

Джерело: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/Monitor20/02.htm>

Починаючи з 2006 р., через санітарні норми та інші обмеження з боку Російської Федерації, застосовані до товарів виробництва Грузії, Молдови та України, значно знизились показники експорту цих країн-виробників на російські ринки. З цієї причини деякі країни ГУАМ, зокрема, Молдова, паралельно розвивали торговельні відносини у напрямку держав ЄС, значно збільшивши експорт сільськогосподарської сировини та товарів її переробки на ринки країн Європейського Союзу. Між Російською Федерацією та Грузією в 2008 р. відбувся військовий конфлікт, наслідки якого дають взнаки ще й до сьогодні, впливаючи на конкурентноздатність Об'єднання ГУАМ.

Важливим лишається вплив на інтеграційний потенціал ГУАМ фактору залежності всіх учасників об'єднання, окрім Азербайджану, від імпорту енергетичних ресурсів, зокрема, російських. Посилення впливу Росії, пов'язаного з постачанням власних та транзитом туркменських чи казахських вуглеводневих енергоносіїв, значно ускладнюватиме диверсифікацію джерел енергозабезпечення

для національних господарських систем усіх трьох держав. Стосовно ж внутрішніх енергетичних ресурсів власне блоку, то Азербайджан ще не забезпечує обсягів видобутку нафти достатніх для покриття потреб усіх національних господарств країн-членів ГУАМ. Видобутої азербайджанської нафти також поки що замало для транзиту до Європи нафтопроводами, котрі пролягають територіями країн ГУАМ.

Торговельні відносини у форматі блоку з початку його створення до 2000 р. розгортались не на користь інтеграції членів ГУАМ: якщо зменшення товарообігу для України з країнами СНД становило 23 %, то з країнами ГУАМ — 26 %. Спад товарообігу демонструють такі дані: обсяг торгівлі України з Азербайджаном у 1996 р. становив 119,1 млн. дол., в 1999 р. — 63,2 млн. дол., в 2000 р. — 64,6 млн. дол.; з Грузією у 1996 р. — 187,0 млн. дол., у 1999 р. — 48,1 млн. дол., у 2000 р. — 48,1 млн. дол.; з Молдовою у 1996 р. — 310,4 млн. дол., у 1999 р. — 147,6 млн. дол., у 2000 р. — 211,6 млн. дол. [5, с. 13].

Проте, починаючи з 2000 р., в усіх країнах-членах ГУАМ поступово нарощуються обсяги виробництва, забезпечуючи зростання ВВП [6, с. 22]. За період 2000–2005 рр. відзначаються деякі позитивні зрушення, однак, не достатньо активно розвивалась торгівля між учасниками ГУАМ, до того ж, щорічні показники експорту між країнами-членами мали тенденцію до різких коливань. Умовно стабільний рівень зростання експорту у форматі ГУАМ забезпечувався з боку України та Азербайджану, тоді як Молдова і, особливо, Грузія демонстрували як щорічні зміни обсягів експорту товарів до традиційних країн-партнерів, так і зміну власне об'єктів зовнішньої торгівлі, тим само обумовлюючи різкі зміни обсягів експорту в межах блоку.

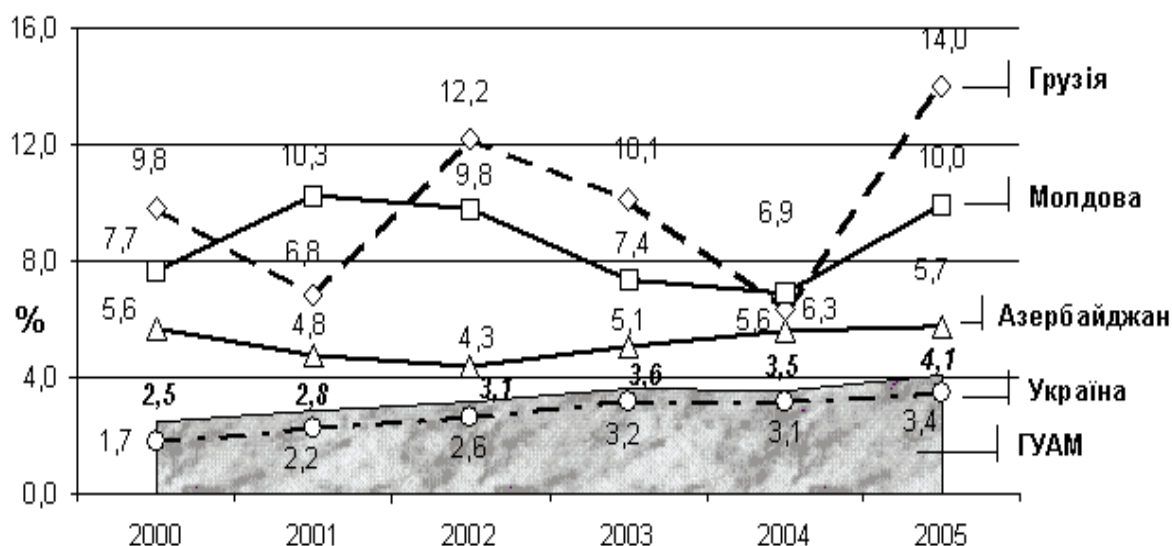

Рис.2. Питома вага товарного експорту на ринки країн ГУАМ, % до загального обсягу експорту країн-учасниць

<http://www.niss.gov.ua/Monitor/Monitor20/02.htm>

Необхідно враховувати масштаби економіки та чисельність населення усіх чотирьох країн. Зокрема, для економіки України показники експорту та імпорту до держав-учасниць блоку поки що лишаються незначними, тоді як Україна для країн ГУАМ є одним з основних торговельних партнерів. Зокрема, у 2006 р. експорт Молдови до України складав 12,2 % загального експорту Молдови, а надходження товарів з українських ринків — 19,2 % загального імпорту Молдови, натомість для України частка експорту до Молдови у 2006 р. становила 1,7 % загального експорту, а частка імпорту — 0,3 % [7, с. 26–27].

Проте, товарообіг між країнами-членами Організації ГУАМ поступово зростає. Вже через два роки після початку функціонування зони вільної торгівлі внутрішній товарообіг ГУАМ збільшився вдвічі, перевищивши в 2008 р. показник в 4 млрд.дол. Позитивні зрушення відбуваються ще й завдяки тому, що окремі учасники ГУАМ є повноправними членами СОТ. Отже, ефективність співробітництва у форматі ГУАМ в цілому залежить власне від економічного потенціалу кожного з учасників блоку та подальшої організації взаємних торговельно-економічних відносин.

Найбільш активно в рамках ГУАМ розвивається співробітництво у двосторонньому форматі, зокрема, товарообіг між Україною та рештою країн

Об'єднання ГУАМ щорічно зростає (таблиця 1). Винятком став лише 2009 р. через світову фінансову кризу, та, як наслідок, зниження ринкових цін.

Таблиця 1

Товарообіг між Україною та країнами-членами ГУАМ (млн. дол. США)

	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009*
Україна-Азербайджан	463,0	662,7	986,5	669,5
Україна-Грузія	384,0	628,4	847,5	-
Україна-Молдова	793,6	1079,5	1347,5	668,7

* січень-листопад 2009 р.

Джерело: розраховано автором за матеріалами Державного комітету статистики України.

Поступово зростають обсяги взаємного товарообігу між Україною та Грузією. Серед основних торговельних партнерів Грузії Україна посідає третє місце, основними статтями українського експорту на грузинські ринки є продукція харчової промисловості (алкогольні та слабоалкогольні напої, кондитерські вироби, цукор, молочні продукти, жири, борошно); металургії (сталевий прокат, труби, прутки і вироби з вуглецевої сталі); хімічної промисловості (ліки, фарби, шини, лаки); машинобудування (транспортні засоби, електричне устаткування та енергетичне обладнання). Грузинський експорт до України представлений продукцією агропромислового комплексу (фрукти, горіхи, чай, прянощі, вина, коньячні спирти, мінеральні води) та металургійної промисловості (феросплави).

Вагомими складовими у переліку експорту українських товарів до Молдови є продукція металургійної та хімічної промисловості, машинобудівного сектору (вантажні автомобілі, електричні прилади, механічне обладнання), продукція нафтопереробної, фармацевтичної, харчової галузей промисловості.

Значні показники експорту Молдови до України забезпечуються постачанням овочів, фруктів, продукції виноробної галузі промисловості — вин, коньяків та коньячних спиртів.

З України до Азербайджану завозяться товари харчової галузі промисловості – цукор, етиловий спирт, крупи, фармацевтичні засоби, продукція

металургійної та хімічної галузей, машинобудування (транспортні двигуни та засоби, гідротурбіни).

Товарний експорт Азербайджану суттєво не відрізняється від експортних товарів виробництва Молдови та Грузії, окрім постачання енергоносіїв та продуктів переробки нафти, а також частково виробів легкої та хімічної промисловості.

Тому, аналізуючи структуру експорту всіх учасниць блоку, можна зазначити, що структура національного виробництва країн спрацьовує певним чином як дезінтеграційний фактор, адже у взаємному експорті країн ГУАМ багато однотипної продукції. Отже, надзвичайно гостро постає питання розширення та урізноманітнення товарної структури взаємного експорту та імпорту, а також розвитку міжнародної виробничої кооперації та науково-технологічного співробітництва держав-учасниць ГУАМ.

Розвиток економічних відносин в рамках ГУАМ обумовлюється динамікою розвитку національних економік країн ГУАМ. Рівень розвитку національних економік даного інтеграційного об'єднання все ще лишається незначним. Нині до складу ГУАМ входять держави з низькими показниками соціально-економічного розвитку порівняно з країнами, котрі мають самодостатні економічні системи, чим і пояснюються особливості та труднощі взаємного економічного співробітництва.

Для всіх без винятку країн необхідне залучення іноземних інвестицій, адже внутрішні інвестиційні ресурси є досить обмеженими. Обсяги інвестицій з України (як держави з найбільш масштабною економікою) до решти країн ГУАМ, котрі були спрямовані, в основному, у невиробничу сферу, незначні (табл. 2). Зокрема, основна частина українських інвестицій до Молдови спрямована у сферу торгівлі, до Грузії — у сферу державного управління, надходження до Азербайджану з боку України є зовсім незначними. Натомість, інвестиції з Молдови, основного інвестора української економіки з-поміж членів ГУАМ (табл. 3), спрямовані у видобувну галузь промисловості, виробництво та розподіл електроенергії, газу та води, охорону здоров'я та соціальну допомогу [8].

Таблиця 2

Прямі інвестиції з України до економік країн-членів ГУАМ

(на початок року; тис. дол. США)

	1996	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Азербайджан	0,4	2,1	2,0	1,8	1,9	2,0	2,0	3,2	3,3	-
Грузія	6099,2	883,1	838,9	800,9	2242,2	2282,2	2215,0	2880,3	28032,4	-
Молдова	12,1	19,0	17,7	17,2	17,5	18,5	946,0	1286,7	26697,9	26600,0

Джерело: складено автором за матеріалами статистичного збірника «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності», 2008. — С.53 та статистичного бюлетеню «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності у січні-вересні 2009 р.» – С.15.

Таблиця 3

Прямі інвестиції з країн-членів ГУАМ в економіку України

(на початок року; млн.дол. США)

	1996	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Азербайджан	0,0	0,1	0,1	0,1	0,8	1,5	3,7	5,9	7,3	15,2
Грузія	0,3	0,4	0,4	0,4	0,8	1,0	1,7	1,3	29,9	-
Молдова	2,6	14,5	22,3	24,2	26,4	24,0	28,9	30,9	34,4	29,9

Джерело: складено автором за матеріалами статистичного збірника «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності», 2008. — С.19. та статистичного бюлетеню «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності у січні-вересні 2009 р.» – С.15.

Жодна з країн цього регіонального утвору не може поки що взяти на себе роль «локомотива» фінансування спільних і життєво необхідних на сьогодні проектів у сферах транспорту та транзиту, постачання вуглеводневих енергоносіїв чи машинобудівної галузі. Залучення іноземних інвестицій для блоку ГУАМ наразі можна назвати основним завданням на найближчі роки, адже без надходження інвестицій неможлива модернізація вже існуючих виробничих потужностей, створення нових спільних підприємств та виробництво товарів з якісно новими характеристиками, котрі могли б конкурувати і на ринках за межами об'єднання.

У регіональних масштабах перед ГУАМ постають перспективи реалізації цілої низки важливих завдань. Налагодження співробітництва у форматі ГУАМ можливе завдяки взаємодії наукового потенціалу та залученню нових технологічних досягнень — розробці комп'ютерного зв'язку, розвитку комунікаційної та транспортної інфраструктури регіону; вирішенні безпекових та екологічних проблем; ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, спільному та раціональному використанні рекреаційних ресурсів; розвитку туризму.

Як зауважує Генеральний секретар ГУАМ В.Чечелашвілі, «цивілізований простір партнерства в «Чорному морі - Каспійському регіоні», базований на європейській практиці, критеріях і стандартах, головно філософії чотирьох свобод, є головною метою і завданням. Ми бачимо це нашим внеском в ширшу, стабільнішу і безпечнішу Європу» [9, с.34].

Простягаючись вздовж історичного шовкового шляху, території країн-учасниць ГУАМ становлять природний транспортний коридор, що поєднує Європу й Азію через Південний Кавказ, Каспій і Чорне море. Зробити корисною роль ГУАМ як ефективної складової міжнародної транспортної системи з мінімальними бар'єрами та максимальним здешевленням товаро- та пасажиропотоків. Більш того, великі поклади нафти й газу в Каспійському басейні і швидке зміцнення регіональної інфраструктури перетворює країни ГУАМ на невід'ємну частину міжнародної системи енергопостачання [10, с.19].

Існує багато сфер співробітництва, котрі залишаються спонукую до інтеграційної взаємодії учасників Об'єднання ГУАМ найближчим часом:

- забезпечення енергетичними ресурсами учасників блоку (важлива роль у вирішенні цього питання покладається на Азербайджан, адже решта країн ГУАМ є імпортерами енергетичних ресурсів);
- розширення співробітництва в рамках ГУАМ в галузі атомної енергетики, а також перехід на застосування альтернативних джерел енергії;
- транспортування каспійської нафти в Європу (завдяки збудованому нафтогону та подальшій співпраці в проєкті Одеса–Броди–Полоцьк–Гданськ);

- подальша диверсифікація інфраструктурних мереж транспортного коридору Європа-Кавказ-Центральна Азія, забезпечення в рамках проекту TRACECA мультимодальних перевезень;
- створення повноцінної зони вільної торгівлі, основою якої є норми та правила СОТ;
- залучення іноземних та взаємних інвестицій для розвитку інфраструктури всього регіону;
- розвиток наукового співробітництва в рамках ГУАМ та диверсифікація інформаційних мереж, котрі забезпечуватимуть доступ до баз даних і обмін інформацією;
- запровадження масштабної виробничої кооперації та спеціалізації натомість поодиноких випадків спільного виробництва, а також застосування сучасних виробничих технологій у таких традиційних галузях як рослинництво, переробка сільськогосподарської сировини, харчова промисловість, що сприятиме розвитку спільного виробництва та підвищуватиме конкурентноздатність продукції як на теренах ГУАМ, так і в країнах далекого зарубіжжя;
- раціональне використання рекреаційних ресурсів та розвиток туризму;
- вирішення екологічних проблем акваторії Чорного моря, Дунаю та Дніпра.

Попри всю жорстку конкурентність сучасних міжнародних відносин, приклад ГУАМ доводить, що міжнародні організації можуть утворюватись і функціонувати на основі спільних позитивних ідей. Такою ідеєю для Організації ГУАМ є спільний ринок, синхронізація реформ і законодавства, гармонізований митний і податковий режим.

Значні здобутки у цих напрямках діяльності вже очевидні. Завдяки втіленню Проекту ГУАМ щодо сприяння торгівлі та транспортуванню удосконалено систему технічних та інших спеціальних вимог стосовно товарів, котрі виробляються в рамках ГУАМ. Також з експортних товарів не стягуються непрямі податки (ПДВ, акцизні збори); при застосуванні

антидемпінгових компенсаційних заходів стосовно імпорту держави ГУАМ керуються принципами та положеннями СОТ; країнами-учасницями в рамках ГУАМ не надаються субсидії, котрі порушують умови добросовісної конкуренції. До того ж, не дозволяється несанкціонований реекспорт, а транзитні перевезення не підлягають необґрунтованим затримкам та обмеженням [11, с.46-48].

За 12 років ГУАМ з консультативного форуму перетворився на міжнародне об'єднання, яке нині має інституційне забезпечення, нормативно-правову базу та міжнародне визнання. «З простої ініціативи регіональної співпраці ГУАМ прогресував до рівня повноцінної регіональної організації з добре інституціоналізованою структурою. Було засновано Центр по боротьбі з тероризмом і організованою злочинністю, як і розпочато створення зони вільної торгівлі. Органи виконавчої і місцевої влади активно взаємодіють, роблячи свій внесок створення сприятливого бізнесового режиму на кордонах, борючись з організованою злочинністю і здійснюючи спільні антикримінальні операції. В 2006 р. торговельний оборот становив 2 млрд. дол., а в 2007 р. він перетнув поріг показника в 3 млрд.дол. І це тільки перші результати заснування зони вільної торгівлі в травні 2006 р. Впродовж двох наступних років внутрішня торгівля країн ГУАМ зростала більш ніж на 40 % щорічно. Отже, мета в 10 млрд. дол. впродовж наступних 5 років є цілком реалістичною» [12, с. 33-34].

В червні 2009 р. було завершено першу стадію проекту Рамкової програми ГУАМ-США з модернізації національних сегментів Міждержавної інформаційно-аналітичної системи (МІАС) ГУАМ. Така модернізація необхідна задля захисту інформації, котра використовується для виконання спільних правозахисних операцій на теренах ГУАМ.

На семінарі з розвитку туризму, котрий проводився у листопаді 2009 р., було презентовано спільний туристичний продукт ГУАМ для залучення туристів. Початково заплановано інфотури Грузія-Азербайджан, надалі – Україна-Молдова.

Серед численних варіантів співробітництва в галузі транспорту вважаємо найбільш перспективними розширення інфраструктурних мереж в межах Об'єднання ГУАМ та подальше їх сполучення з країнами Європи та Азії.

Зокрема, зі збільшенням видобутку каспійської нафти існує можливість заповнення нафтопроводів, котрі пролягають територією Грузії та України за маршрутом Баку — Супса — Одеса — Броди — Гданськ — Плоцьк. Також частково реалізується низка проектів, завдяки яким можливе залучення транзитного потенціалу членів ГУАМ — розробка концепції тарифного та транзитного коридору ГУАМ і впровадження наскрізних тарифів на перевезення з використанням міжнародного транспортного коридору TRACECA, а також будівництва залізниці Карс-Ахалкалакі. Розглядаються варіанти проектів стосовно реконструкції чи будівництва залізничного сполучення Баку — Тбілісі — Ахалкалакі — Карс, а також лінії Баку — Тбілісі — Поті, контейнерного поїзда Поті — Баку — Актау — Алмати у напрямі Китаю, перевезення вантажів з Молдови та України територіями Грузії та Азербайджану до країн Близького Сходу та Перської Затоки [13, с.75].

Реалізація транспортного потенціалу Об'єднання ГУАМ стане можливою в тому числі завдяки новому проекту під назвою NELTI (Нова Євро-Азійська Транспортна Ініціатива), ініційованому Міжнародним союзом автомобільного транспорту (IRU). Такий автомобільний маршрут пролягатиме територією ГУАМ, забезпечуючи зв'язок транскаспійського та трансчорноморського регіонів.

Очевидними позитивними зрушеннями у сфері диверсифікації транспортних мереж є відкриття залізничного поромного сполучення Поті-Іллічевськ та Батумі-Іллічевськ, значне збільшення кількості авіарейсів за маршрутами Київ-Тбілісі та Баку-Київ, завершення будівництва автобану Одеса-Київ, будівництво та ремонт автомобільних шляхів і залізничних систем Азербайджану і Грузії [14, С.30-31].

В контексті здійснення заходів взаємодії у сфері забезпечення та транзиту енергоносіїв всі учасниці ГУАМ, а також Польща та Литва мають наміри

створити єдиний простір добування і транзиту енергоресурсів, задіявши при цьому нафтопровід «Одеса-Броди». Цей напрямок співпраці є логічним доповненням до проекту створення Євразійського нафтотранспортного коридору. Однак, через незацікавленість інвесторів та відсутність довгострокових контрактів з компаніями-постачальниками нафти, нафтопровід залишається географічно обмеженим, хоча на початкових стадіях реалізації проекту передбачалося, що нафтогін пролягатиме до населених пунктів Плоцьк і Гданськ (Польща).

Проте, нині реалізація проекту «Одеса-Броди» знову набуває актуальності. Вбачається життєва необхідність у добудові цієї артерії транспортування енергоносіїв. У січні 2008 р. було створено українсько-польське підприємство «Сарматія», членами якого також стали нафтокомпанії Socak (Азербайджан), Georgian Oil and Gas Corporation (Грузія), Klaipedos Nafta (Литва), а в квітні 2009 р. з боку Азербайджану пролунала заява щодо готовності до транспортування нафти в аверсному режимі [15].

Надзвичайно актуальними для блоку є внутрішні складові національної безпеки, адже на території ГУАМ все ще зберігається нестабільна політична ситуація. «...геополітичний район Чорного моря є ... місцем, де асиметричні загрози і конфліктні зони межують одна з одною, створюючи можливість неперередбачуваного впливу на євроатлантичну безпеку. Регіон Чорного моря порівняно з іншими частинами Європи, має найбільшу щільність сепаратистських конфліктів, територіальних суперечок і регіонального напруження. Заморожені конфлікти є найбільшою турботою регіональної стабільності і безпеки регіону Чорного моря. Конфлікти від Придністров'я, Абхазії, Південної Осетії і Нагорного Карабаху, як і різноманітні сецесіоністські рухи і територіальні суперечки, створюють серйозну загрозу для регіональної безпеки. Тому й ризик спалаху насильства чи насильницької конфронтації не може виключатись»[16, с.51].

Очевидно, що авторитет Організації ГУАМ на міжнародній політичній арені зростає. Засвідчують зацікавленість у діяльності ГУАМ такі країни як Болгарія,

Латвія, Естонія, Литва, Румунія, Японія. Інтенсивно розвивається співпраця ГУАМ з Польщею та Чехією. Зокрема, йдеться про зустрічі на рівні міністрів закордонних справ, а також зустрічі на рівні національних координаторів. Обидві держави рішуче підтримують діяльність ГУАМ, сприймаючи цю регіональну організацію як ефективний інструмент регіональної співпраці, що дає можливість реалізувати важливі багатосторонні проекти, а також схвалюють проєвропейські прагнення країн-членів ГУАМ. Зокрема, польська сторона особливу зацікавленість виявляє в таких питаннях як торгівля і інвестиції, енергетика, транспорт і туризм. Політичні питання також цікавлять польських партнерів ГУАМ. Зокрема, йдеться про більшу залученість Європейського Союзу до регіону ГУАМ. Польща схвально відзначає відданість членів ГУАМ демократії та правління закону, а також мирним методам вирішення конфліктів, підтверджуючи свою відданість ідеї збереження територіальної цілісності країн-членів ГУАМ, котрі уражені конфліктами.

Нині політична діяльність в рамках ГУАМ та співробітництво з іншими державами є цілеспрямованою стратегією повноцінної міжнародної організації, яка своїм ефективним і багатостороннім функціонуванням не лише підвищує статус країн-учасниць, але й зміцнює наднаціональний інституційний рівень сучасних міжнародних відносин. Показово, що одним з головних об'єднуючих факторів є добра воля країн-учасниць, їх прагнення до демократії і розвитку, а не жорсткі військово-політичні та геоекономічні імперативи.

Література:

1. Статут «Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ» [Електронний ресурс].— Режим доступу: <http://www.guam.org.ua/255.0.0.1.0.0.phtml>
2. Назаров Г. Сотрудничество государств-членов ГУАМ в сфере охраны правопорядка и безопасности / Г. Назаров // GUAM Development Strategy [Materials of the International Conference Baku, 29-30 May 2008]. — Baku, 179 p.
3. Р. Женалинов // GUAM-TRANSIT [Materials of the International Conference Baku, 29-30 April 2008]. — Baku, 264 p.

4. Чекаленко Л.Д. Українські проекти на пострадянському просторі / Л.Д. Чекаленко // Персонал. – 2007. – № 4. – С. 12-13.
5. Чекаленко Л.Д. Українські проекти на пострадянському просторі / Л.Д. Чекаленко // Персонал. – 2007. – № 4. – С. 13.
6. Содружество Независимых Государств в 2006 году : Статистический ежегодник = Commonwealth of independent states in 2006. — М. : Межгосударственный статистический комитет СНГ, 2007. — 682 с. — ISBN 978-5-89078-073-7.
7. Музаффарли Н. Политико—экономическая взаимодополняемость и совместимость государств—членов ГУАМ / Н. Музаффарли // «Центральная Азия и Кавказ» // Журнал социально—политических исследований № 3—4 (56—57) 2008 г. // Специальный выпуск «ГУАМ: от тактического альянса к стратегическому партнерству». — С. 15—36. — ISSN 1403-7068.
8. Электронный ресурс. — Режим доступа : <http://niss.gov.ua/Monitor/Monitor20/02.htm>
9. V. Chechelashvili // Basic principles for the settlement of the conflicts on the territories of the GUAM States [Materials of the International Conference Baku, 15-16 April 2008]. — Baku, CBS Publishing House, 2008. — 176 pp. — ISBN 978-9952-8123-0-5.
10. V. Chechelashvili // Basic principles for the settlement of the conflicts on the territories of the GUAM States [Materials of the International Conference Baku, 15-16 April 2008]. — Baku, CBS Publishing House, 2008. — 176 pp. — ISBN 978-9952-8123-0-5
11. Темиров С. Проект ГУАМ по содействию торговле и транспортировке / С. Темиров // GUAM-TRANSIT [Materials of the International Conference Baku, 29-30 April 2008]. — Baku, 264 p.
12. V. Chechelashvili. Basic principles for the settlement of the conflicts on the territories of the GUAM States [Materials of the International Conference Baku, 15-

16 April 2008]. — Baku, CBS Publishing House, 2008. — 176 pp. — ISBN 978-9952-8123-0-5

13. Безпека і оборона. — 2007. — № 3.— С.75.

14. V. Chechelashvili. GUAM-TRANSIT [Materials of the International Conference Baku, 29-30 April 2008]. - Baku, 264 p.

15. Шелест Г. Стан і перспективи співробітництва держав-членів ГУАМ у сфері економіки та енергетики / Г. Шелест [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.niss.od.ua/p/245.doc

16. G. Maghery // Basic principles for the settlement of the conflicts on the territories of the GUAM States [Materials of the International Conference Baku, 15-16 April 2008]. — Baku, CBS Publishing House, 2008. — 176 pp. — ISBN 978-9952-8123-0-5